STRATEGII ȘI MECANISME DE SPORIRE A CREDIBILITĂȚII INSTITUȚIILOR PUBLICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

STRATEGIES AND MECHANISMS FOR ENHANCING THE CREDIBILITY OF PUBLIC INSTITUTIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 35.07:316.64(478) **https://doi.org/10.59295/spd2025s.22**

Victoria BEVZIUC
ORCID: 0000-0001-9189-641X
E-mail: victoriabevziuc@yahoo.ro
Universitatea de Stat din Moldova, Chisinău, Republica Moldova

Maria COJOCARU
Universitatea de Stat din Moldova, Chisinău, Republica Moldova

Summary. *Located on the border with the European Union, the Republic of Moldova has faced national security challenges since gaining independence. In recent years, however, these challenges have intensified and become more diverse: from external influence fueled by local political figures, to waves of narratives aimed at manipulating public opinion, vote-buying schemes, and cyber threats. These challenges have become more pronounced in the context of Russia's hybrid war in the region, internal political crises, and the country's efforts to move closer to the European Union.*

Keywords: *security, social media, laws, public opinion, desinformation.*

INTRODUCERE

În secolul XXI, în contextul accelerării digitalizării, este esențial să recunoaștem că internetul și rețelele sociale pot reprezenta o amenințare la adresa securității statului, tocmai datorită libertăților necondiționate pe care le oferă. Așa cum subliniază analiza critică a securității, amenințările nu apar brusc, ci sunt cultivate prin imagini și discursuri menite să se încadreze într-o anumită perspectivă [1,79]. În acest sens, platformele digitale devin spații în care ideologiile, narațiunile istorice și mecanismele de comunicare sunt manipulate pentru a influența percepția publică.

Crizele politice din 2009, marcată de protestele din 7 aprilie a aceluiași an; 2014 – 2015, marcată de frauda bancară (cunoscută în spațiul public ca Furtul miliardului) și instabilitate guvernamentală; și 2019 – cunoscut ca căderea regimului Plahotniuc; spațiul informațional din Republica Moldova a devenit *vulnerabil* în fața campaniilor de dezinformare. Alegerile prezidențiale din 2016, 2020 și 2024, dar și Referendumul constituțional republican din 2024 au evidențiat impactul propagandei ruse și a știrilor false distribuite pe diferite canale de social media (Facebook, Telegram, Youtube, TikTok), în special datorită *publicității plătite* (paid ads). În plus, războiul din Ucraina,

început în 2022, a determinat Moldova să accelereze măsurile de luptă împotriva propagandei și dezinformării, pentru a-și proteja cetățenii.

În aceeași ordine de idei, după cum menționează și Ludmila Barba în articolul său, o altă problemă cu care se confruntă spațiul informațional al Republicii Moldova este prezența influenței străine asupra opiniei publice și mentalității naționale, care este realizată prin controlul mass-mediei naționale (cu referire la oligarhii pro-ruși) și retransmiterea canalelor străine (referință la mass-media din Federația Rusă) pe teritoriul național. Potrivit Ludmilei Barba, aceste acțiuni evidențiază lipsa reglementării adecvate a mass-mediei, ce prezintă un impact negativ asupra opiniei publice. Totodată, aceasta subliniază că lipsa unor reglementări corespunzătoare a spațiului informațional național poate *submina securitatea internă și poate influența negativ percepția publică asupra instituțiilor statului* [2,39].

O analiză detaliată privind situația spațiului informațional din Republica Moldova, care evidențiază progresele și provocările naționale, este cea oferită de raportul pentru 2024 privind *Libertatea pe internet* realizat de Freedom House. Conform raportului, dezinformarea și manipularea informațională în mediul online reprezintă o „provocare semnificativă", care este facilitată de „platformele de social media". Raportorii au identificat că oligarhii și alți actori cu influență politică încearcă să influențeze agenda publică și să limiteze subiecte sensibile pentru autorități, în timp ce jurnaliștii și reprezentanții societății civile se confruntă cu riscuri în abordarea acestor subiecte. Raportul mai menționează că în Republica Moldova s-au întreprins mai multe măsuri „justificate" de combatere a dezinformării, referindu-se la blocarea anumitor portaluri de știri în perioada stării de urgență. Totuși, în raport se subliniază faptul că aceste măsuri au generat îngrijorări și critici din partea societății civile privind dreptul la libertatea de exprimare și accesul la informație [3].

Raportul Freedom House concluzionează că, deși Republica Moldova a realizat progrese în ceea ce privește accesul la internet și dezvoltarea infrastructurii digitale, mai există încă provocări semnificative legate de lupta împotriva dezinformării și propagandei, și asigurarea securității cibernetice. Raportul sfătuie autoritățile naționale să echilibreze măsurile de securitate cu respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor în spațiul online.

Un raport care prezintă statistici nu tocmai îmbucurătoare este raportul *Global Expression 2024* – care evaluează indicatori precum libertatea internetului de cenzură și libertatea față de reglementările statului față de comportamentul cetățenilor pe social media. Acesta arată că Republica Moldova a coborât pe poziția 72 din 161. Raportul a descris libertatea de exprimare în Moldova ca fiind „mai puțin restricționată", spre deosebire de 2023 – când a fost catalogată ca „deschisă". Conform raportului, Moldova a devenit singurul stat considerat în studiile precedente ca „liber" care a înregistrat o astfel de deteriorare a situației.

În scădere este și indicele reflectat în raportul *Libertății Presei 2024* în care Republica Moldova a coborât de pe locul 28 cu 3 poziții. Conform celor de la Repor-

teri fără frontiere (realizatorii raportului), în Moldova există o *puternică influențare a conținutului editorial* al mass-mediei de către oligarhi sau lideri politici. Reportul mai menționează că unele redacții se autocenzurează – deși acest lucru nu este larg răspândit; evitând anumite subiecte *jenante* pentru autorități și se limitează la a urma agenda politică a anumitor partide cu care sunt afiliate. Conform raportorilor, acest gest de autocenzură s-ar datora efectului acțiunilor de blocare a site-urilor web și al restricțiilor impuse asupra unor surse mass-media de către autorități.

MATERIAL ȘI METODĂ

În Republica Moldova există anumite măsuri legislative care permit filtrarea conținutului online în anumite situații, cum ar fi în cazul materialelor ce prezintă abuzuri asupra copiilor, conținut extremist sau terorist, sau materiale ce încalcă drepturile de autor. Însă, trebuie menționat că spre deosebire de Uniunea Europeană, sau state precum Franța sau Germania, în legislația din Moldova nu există o lege care să se axeze expres pe restricționarea conținutului publicat pe platformele de social media. Totuși, există anumite amendamente sau prevederi ce țin de *combaterea dezinformării* în mai multe acte legislative. Spre exemplu, ***Legea comunicațiilor electronice*** stipulează că ***Agenția națională pentru reglementare în comunicații electronice și tehnologia informației*** (**ANRCETI**) are competențe „pentru satisfacerea nevoilor statului – apărarea și securitatea națională, asigurarea ordinii publice, prevenirea situațiilor excepționale, și lichidarea consecințelor acestora în cazul perturbațiilor iremediabile”.

Până nu demult, pentru restricționarea conținutului era nevoie de aprobarea instanței, iar cei vizați puteau contesta decizia în instanță și puteau cere despăgubiri dacă se dovedea că măsura era abuzivă. În aceeași ordine de idei, cei nemulțumiți de decizia instanței naționale puteau apela la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru a-și căuta dreptate. Însă, lucrurile s-au schimbat atunci când în țară a fost decretată stare de urgență (în continuare, se va face referire la starea de urgență din 2022 – 2023, impusă din cauza războiului din Ucraina).

În perioada 2022-2024, Parlamentul a adoptat o serie de amendamente legate de securitatea națională și controlul online, invocând amenințări la adresa statului. Astfel, spre exemplu, în 2022 Parlamentul a adoptat un pachet de *măsuri legate de securitatea instituțiilor statului și lupta împotriva dezinformării*, prin modificările aduse ***Codului serviciilor media audiovizuale*** [4]. Astfel, în Cod a fost introdus termenul de *dezinformare*, iar posturile de radio și televiziune care *răspândesc informații false cu intenția de a manipula opinia publică* riscă amenzi de până la 100 000 lei. În plus, statul este în drept să suspende licența postului pentru o perioadă de șapte zile după aplicarea amenzii [5]. Un an mai târziu, septembrie 2023, ***Consiliul Audiovizualului*** (CA) – instituția care aplică măsurile prevăzute de Cod - a adoptat și un set de standarde metodologice privind constatarea și evaluarea cazurilor de dezinformare, în baza cărora în 2024 au fost aplicate amenzi posturilor regionale găgăuze GRT și ATV pentru „răspândirea dezinformării și incitare la ură”.

Un alt exemplu de modificări legislative ar fi cele aduse ***legii privind prevenirea și combaterea criminalității informatice***, în vara lui 2024 - ce permit subdiviziunilor specializate ale Ministerului afacerilor interne (MAI) și Serviciului de informații și securitate (SIS) să poată:

- cere *eliminarea rapidă a unor conținuturi online*, dacă ele vin *de pe site-uri sau pagini web care pot pune în pericol securitatea națională*;
- *emite ordine de sistare* a accesului la pagini web;
- să solicite furnizorilor de servicii *să conserveze datele referitoare la traficul de informații* față de care „există riscul distrugerii sau alterării, la solicitarea autorităților competente din alte state*"* [6].

Conform legii, și autoritățile trebuie să respecte anumite principii în implementarea acestui instrument juridic – respectarea proporționalității, informarea despre motivele sistării și cum poate fi atacată decizia, revizuirea periodică a necesității de sistare, sau respectarea dreptului furnizorului de a aplica alte măsuri de prevenire a utilizării abuzive a serviciilor sale. Conform modificărilor, accesul la conținutul online sau al paginii web poate fi sistat pentru o perioadă începând de la 30 până la 90 de zile.

Noua ***lege privind securitatea cibernetică***, intrată în vigoare în ianuarie 2025, este un alt exemplu de notat. Modificările prevăd crearea unei ***Agenții pentru Securitate Cibernetică*** responsabilă de:

- „protejarea infrastructurii informaționale critice;
- identificarea și ținerea evidenței furnizorilor de servicii;
- implementarea unui mecanism obligatoriu de raportare a incidentelor cibernetice;
- supravegherea și controlul de stat al respectării de către furnizorii de servicii a prevederilor cadrului normativ în domeniul securității cibernetice" [7].

Pentru a intensifica lupta împotriva dezinformării, Parlamentul a adoptat, în 2024, modificări la articolul 337 din ***Codul penal***, ***actualizând definiția trădării de patrie***. Astfel, nota explicativă a proiectului de lege specifica că *dezinformarea care afectează independența, suveranitatea și securitatea Republicii Moldova va fi pedepsită penal și considerată drept o „formă suplimentară de înaltă trădare"*. Experții în domeniul dreptului, precum și organizații ale societății civile, și-au exprimat dezacordul cu privire la inițiativă, susținând că astfel de prevederi afectează dreptul la libera exprimare și garanțiile constituționale ale libertății de exprimare în mediul online, menționând totodată că prevederile legislative ar putea fi folosite sub pretextul contracarării influențelor străine, împotriva disidenței politice.

După ce inițiativa a produs un val de critici, Parlamentul a modificat textul notei explicative, nu însă și textul legii. Versiunea finală a notei explicative face referire la *Legea securității statului, articolul 4,* care include campaniile de propagandă și de dezinformare, care pot dăuna regimului constituțional, în lista amenințărilor la securitatea statului.

Alte măsuri de contracarare a dezinformării sunt expuse și în ***Concepția de comunicare strategică și contracarare a dezinformării, a acțiunilor de manipulare a***

informației și a ingerințelor străine pentru anii 2024 – 2028. Concepția prevede că Centrul pentru Comunicare Strategică și Combaterea Dezinformării (cunoscut în spațiul public drept StratComm), o instituție recent creată și prima de acest tip din Republica Moldova, să întreprindă măsuri pentru a contracara dezinformarea, inclusiv să avertizeze autoritățile competente despre conținutul care ar încălca dreptul internațional.

Centrul pentru comunicare strategică și combatere a dezinformării reprezintă instituția națională ce are drept misiune principală consolidarea și îmbunătățirea eforturilor interinstituționale de luptă împotriva dezinformării, manipulării informaționale și acțiunilor coordonate ce pot pune în pericol interesele naționale ale țării. Centrul îndeplinește o serie de funcții esențiale, printre care:

1. coordonarea comunicării strategice între instituțiile statului;
2. dezvoltarea și implementarea măsurilor de protecție a spațiului informațional al Republicii Moldova împotriva dezinformării și ingerințelor străine;
3. creșterea rezilienței societății la astfel de amenințări;
4. monitorizarea și analiza spațiului informațional, pentru a identifica acțiunile de manipulare și ingerințe externe, și să propună măsuri concrete pentru prevenirea și contracararea acestor amenințări.

Conform legii, Centrul colaborează cu platformele de socializare și companiile tehnologice, oferă instruire și materiale metodologice pentru gestionarea comunicării de criză, și dezvoltă mecanisme de cooperare între instituțiile statului, societatea civilă și mass-media [8].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Societatea civilă și opinia publică a avut reacții ușor negative la propunerea de creare a Centrului. În special, aceștia considerau că atribuțiile Centrului nu ar fi delimitate clar, nu există o explicație detaliată a mecanismului prin care Centrul va coordona cu alte instituții ale statului și au recomandat, în special, excludere din lege a termenilor de „dezinformare" și „propagandă", or acestea sunt „noțiuni foarte relative când încerci să le definești". Un alt argument adus de experții societății civile este cel al legislației UE, în care noțiunile de propagandă și dezinformare „nu se regăsesc în documentele" legislative [9].

Autoritățile din Republica Moldova au recurs aproape deloc la blocarea de site-uri web. Cel mai cunoscut caz este cel din timpul protestelor pentru contestarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 7 aprilie 2009, cunoscute la nivel internațional drept *Revoluția Twitter* [10]. Atunci, în timpul apogeului demonstrațiilor, mai mulți furnizori de internet, printre care și operatorul de stat Moldtelecom, au suspendat accesul utilizatorilor la rețea, blocând accesul la platforme de social media populare și la mai multe portaluri web pentru o perioadă de câteva zile. Drept răspuns, operatorii au invocat probleme tehnice și de gestionare a rețelelor și au negat că ar fi acționat în baza unui ordin venit de la autoritățile de atunci.

Totuși, putem remarca că ultimii ani au înregistrat o tendință în creștere a acestor acțiuni. Dacă să ne bazăm pe raportul de transparență al Google, majoritatea solicitărilor de eliminare a conținutului de pa platformele online au fost expediate în 2022. Astfel, din iulie 2020 până în decembrie 2023 (sfârșitul stării/stărilor de urgență) Facebook a eliminat 86 de elemente de conținut.

În perioada 2022 – 2023, întru protejarea securității naționale și pentru a asigura independența în activitatea serviciilor de informații, parlamentul a adoptat mai multe legi referitoare la înăsprirea controlului asupra conținutului online. Aceste inițiative legislative includ *noua* ***Lege privind Serviciul de informații și securitate***, ***Legea privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă***, și modificările aduse ***legii privind statutul ofițerului de informații și securitate***.

De asemenea, din cauza provocărilor și crizelor cu care s-au confruntat autoritățile începând cu 2020, Guvernul a introdus mai multe măsuri care au oferit autorităților mai multă libertate în interzicerea sau eliminarea de conținut. Spre exemplu, la 24 februarie 2022, imediat după începerea invaziei din Ucraina, Republica Moldova a declarat starea de urgență. Atunci, ***Comisia pentru situații excepționale*** (CSE) – care activează în baza *Legii privind regimul stării de urgență, de asediu și de război*, a blocat mai multe site-uri web. Tot prin decisia CSE, SIS a emis un avertisment public către mass-media prin care le îndemna să se abțină de la publicarea sau difuzarea de „știri false" și „informații tendențioase care incită la ură, dezordine publică, război, care justifică agresiunea militară din Ucraina, provoacă conflicte sau glorifică agresiunea militară". Printr-o altă dispoziție CSE, luată în baza deciziei ANRCETI (bazată la rândul ei pe informațiile furnizate de SIS), *furnizorii de internet au fost obligați să blocheze portalurile web care promovau știri false în domenii ce puteau afecta securitatea națională, precum și cele care incitau la ură și violență*. Prin urmare, în martie 2023, SIS anunța că solicitase blocarea a cinci site-uri web (clone ale agenției ruse de stat Sputnik) pentru că publică „informații false care ar putea afecta securitatea națională".

Câteva luni mai târziu, CSE a introdus noi mecanisme legale prin care pot fi blocate sursele online. Astfel, prin decizia CSE, *site-urile web*, în afară de cele care pot afecta securitatea națională*, pot fi blocate dacă „sunt utilizate în războiul informațional împotriva Republicii Moldova".* Astfel CSE, la solicitarea SIS, a suspendat licența de emisie pentru 12 servicii media de televiziune (dar nu și prezența lor în mediul online) din cauza informării și reflectării „incorecte a evenimentelor care afectează securitatea națională, precum și războiul din Ucraina". Un alt motiv invocat de Comisie a fost că cele 12 televiziuni ar fi deținute de persoane fizice sau juridice supuse sancțiunilor internaționale. În primăvara anului 2024, alte trei companii media și-au pierdut licența de emisie din motive legate de finanțare. Cele trei companii aveau în gestiune cinci posturi TV – *Primul în Moldova, Accent TV, Orizont TV, Canal 2* și *Canal 3*.

De menționat că licența de emisie a posturilor de televiziune enumerate mai sus ar fi trebuit restituită odată cu încetarea stării de urgență (adică, la 31 decembrie 2023). Însă, ***Consiliul pentru promovarea proiectelor investiționale de importanță națională***

a stabilit că instituțiile media a căror activitate a fost suspendată nu și-au putut relua activitatea la încheierea stării de urgență.

Acțiunile de retragere a licențelor de emisie au generat reacții din partea societății civile și a avocatului poporului care și-au exprimat îngrijorarea în privința acestor acțiuni. Astfel, în ianuarie 2024, organizațiile societății civile, organizații ale drepturilor omului și mass-media națională au emis o declarație comună prin care condamnă noul mecanism de blocare a activității mass-media, lipsa transparenței în procesul legislativ, precum și decizia autorităților de a continua blocarea instituțiilor media și după încetarea stării de urgență, contestând decizia CSE în instanță.

CONCLUZII

De menționat că mass-media din Moldova s-a confruntat cu presiuni de eliminare a conținutului și din partea autorităților din Federația Rusă: Serviciul Federal de supraveghere a comunicațiilor, tehnologiei informației și comunicării în masă a încercat de mai multe ori să influențeze modul de reflectare a războiului din Ucraina, solicitând mai multor portaluri de media (inclusiv TV8, NewsMaker și Ziarul de Gardă) să elimine conținutul care includea „informații false" despre război. Redacțiile portalurilor vizate de Serviciul Federal nu s-au conformat solicitării.

În concluzie, putem afirma că întru apărarea securității naționale, Republica Moldova trebuie să-și întărească reziliența informațională printr-o strategie coerentă, transparentă și echilibrată, care să asigure protecția valorilor democratice, cât și libertățile garantate de Constituție (în special, dreptul la libera exprimare), în fața noilor amenințări digitale.

REFERINȚE:

1. STOICESCU R., *Conceptul de securitate*, publicat în volumul coordonat de Ghica L. Al. și Zulean M. „Politica de securitate națională: Concepte, instituții, procese", Iași: Polirom, 2007, 79 p.
2. BARBA L., *Securitatea spațiului informațional – componentă a securității statului*, Institutul Intagrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei, p.39, Disponibil online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Securitatea%20spatiului%20informational.pdf, [Accesat: 10.06.2025].
3. FREEDOM HOUSE, *Libertatea pe internet în Republica Moldova*, octombrie 2024, PDF, disponibil: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2024-11/Moldova-Internet-Freedom-2024-Rom.pdf
4. Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, COD Nr. 174, Parlamentul Republicii Moldova, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134139&lang=ro , [Accesat: 05.06.2025].
5. Consiliul audiovizualului, *Metodologia privind contestarea și evaluarea cazurilor de dezinformare în conținuturile audiovizuale*, PDF, disponibil: https://

consiliuaudiovizual.md/wp-content/uploads/2023/09/Metodologia-cazuri-dezinformare.pdf, [Accesat: 05.06.2025].

6. Legea nr. 200 din 25-07-2024 pentru modificarea Legii nr. 20/2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice, Parlamentul RM, disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144568&lang=ro , [Accesat: 15.06.2025].
7. Hotărâre nr.1028 din 2023, *cu privire la constituirea, organizarea și funcționarea Agenției pentru Securitate Cibernetică*, Guvernul Republicii Moldova, Cancelaria de Stat, PDF, disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nu-856-mded-2023.pdf, [Accesat: 10.06.2025].
8. Legea nr. 242 din 31-07-2023 *privind Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării și privind modificarea unor acte normative*, legis.md, disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138661&lang=ro, [Accesat: 15.06.2025].
9. POPȘOI C., *Fără „propagandă" la „Patriot". Experți despre crearea unui centru de combatere a dezinformării*, Radio Europa Liberă Moldova, 2023, disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/fara-propaganda-la-patriot-experti-despre-crearea-unui-centru-de-combatere-a-dezinformarii-/32470564.html, [Accesat: 15.06.2025].
10. MUNGIU-PIPPIDI A., MUNTEANU I., *Moldova's "Twitter Revolution"*, Journal of Democracy, Johns Hopkins University Press, volume 20, nr. 3, 2009, 136-142 p., disponibil online: https://www.journalofdemocracy.org/articles/moldovas-twitter-revolution/, [Accesat: 20.06.2025].